

Lizbon Antlaşması: Parlamentoların Avrupa Birliği Karar Alma Sürecindeki Yeni Rolü

Mehmet Hanifi BAYRAM*

Özet

Lizbon Antlaşması gerek Avrupa Parlamentosunun (AP) gerek ise ulusal parlamentoların (UP) Avrupa Birliği (AB) karar alma sürecindeki yerlerini yeniden tanımlamaktadır. Bu bağlamda, yeni getirilen düzenlemeler, olağan yasama sürecinin inisiyatif aşamasında UP'ye teklifleri ikincillik ilkesi açısından denetleme görevi vermektedir. AP için ise, birincil hukuka ilişkin değişiklik tasarıları sunma hakkı tanınmıştır. AB düzeyinde normatif işlemlerin kabulü aşamasında da yeni işlevleri Parlamentolara açıkça yüklenilmiştir. Öncelikle, olağan yasama sürecinde AP'nin gücü ve etkinliğini artırılarak, Konseye denk bir yasa koyucu organ haline getirilmiştir. Ayrıca, birincil hukuk değişikliği sürecinde UP'ye basitleştirilmiş usulde belirleyici bir rol verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Avrupa Birliği, Avrupa Parlamentosu, İkincillik İlkesi, Karar Alma Süreci, Lizbon Antlaşması, Olağan Yasama Süreci, Ulusal Parlamentolar.

GİRİŞ

Lizbon Antlaşması¹ ile hayata geçmiş olan AB'nin yeni karar alma süreci ve parlamentoların² konumlarının, 16 yılı aşkın bir çabanın ve kurumsal ilerlemenin neticesinde belirlendiği söylenebilir. Gerçekten de Maastricht (1992) Antlaşması'yla AB'nin kurulmasından itibaren, kurumsal ve karar mekanizmasına ilişkin tartışmalar artarak aralıksız devam etmiştir. Somut olarak konuya ilişkin çalış-

* Yrd. Doç. Dr. Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Milletlerarası Hukuk Anabilim Dalı.

¹ Bu antlaşma 'Reform Antlaşması' olarak da adlandırılmaktadır. Lizbon Antlaşması, Avrupa Birliği'ne dair Antlaşmayı ve Avrupa Topluluğu'nun kuruluşuna ilişkin Antlaşmayı değiştirmiştir. Böylece AB Antlaşması adını aynen muhafaza ederken (ABA), Avrupa Topluluğu'nu Kuran Antlaşma ise 'AB'nin İşleyişine Dair Antlaşma' haline geldi (ABİA). Bu Reform Antlaşması 13 Aralık 2007 tarihinde imzalanıp 1 Ocak 2009 tarihinde resmen yürürlüğe girdi. Bkz. *Journal officiel de l'Union européenne*, 9/5/2008, FR C 115; Hacı Can, *Avrupa Birliği'nin Kurucu Antlaşmaları*, (Ankara: Adalet, 2009); Kamuran Reçber, *Avrupa Birliği Kurumlar Hukuku ve Temel Metinleri*, (Bursa: Alfa Aktüel, 2010).

² 'Parlamentolar' ile ifade edilen Avrupa Parlamentosu ve ulusal parlamentolardır.

malar grup düzeyinde Amsterdam Antlaşması öncesinde (1995) başlansa da bu mekanizmaların yetkilerine ilişkin arayışların özü, AB'nin nihaî olmayan yapısına dayandırılabilir. Nitekim AB'nin temel dayanağı olan Roma Antlaşması (1957), Avrupa'nın bütünleşmesini ve genel olarak kurumsal yapının gelişmesini zamana bırakmıştır.

Reform Antlaşması'yla da evvelki antlaşmaların geleneğine sadık kalınıp, kurumsal denge gözetilerek, küçük değişikliklerle karar alma süreci tadil edilmiştir³. Hatırlanacağı gibi, Avrupa Tek Senedi (1987) ve Birlik Antlaşması (1992), Konseyde çoğunluk ilkesiyle karar almayı kolaylaştırıp parlamentonun yetkilerini önemli ölçüde artırmış, bunun sonucunda sistemin demokratikleşmesi ve esnekleşmesi kolaylaştırmıştı. Amsterdam Antlaşması (1997) da aynı doğrultuda çaba sarf edip; bir yandan AP'nin ortak karar usulünde ağırlığını artırmış, diğer yandan da UP'yi karar mekanizmasına dâhil etmeye çalışmıştır. Amsterdam Antlaşması'nın yetersizliğinden dolayı Nice'te imzalanan antlaşmayla (2001) AB'ye üye devletler, AB'nin kurumlarını, yeni genişleme hamlesine cevap verecek şekilde, değiştirmeyi hedeflediler. Kısa bir süre sonra AB'nin kurumsal yapısına ilişkin tartışmalar genişleme perspektifi ötesinde yeniden başladı. Kaldı ki Nice Antlaşması'na eklenen 'AB'nin Geleceği'ne ilişkin Deklarasyon, kurumsal reformların sürdürülmesi yönünde devletlere bir davet niteliğindedir. Bununla birlikte Laeken Zirvesi'nden karar sürecine ilişkin bir köklü reform çıkmıştır.

Nihayet AB'nin Geleceği Üzerine Konvansiyon, kendinden önceki düzenlemelerden ayrılarak yeni bir Anayasa düşüncesi temelinde kurumsal değişiklikleri hedeflemişti⁴. Bu doğrultuda AB Devletleri tarafından hazırlanan ve imzalanan AB Anayasası'na ilişkin Antlaşma⁵ (2004), AB'nin temelini oluşturan kurucu antlaşmalar ile onları değiştiren tüm antlaşmaları tek ve yeni bir metinde birleştirip, Birliğin kurumsal işleyişini kolaylaştırmayı ve demokratik meşruiyetini güçlendirmeyi amaçlıyordu. Bu Anayasa Antlaşması on sekiz üye devlet tarafından onaylanmasına rağmen, Fransa ve Hollanda'daki olumsuz referandum sonuçları⁶ üzerine onay süreci AB tarafından askıya alınmıştır. Bunun sonucunda geliştirilen muhtelif projelerde yeni bir antlaşma hazırlama fikri benimsenmiştir. Bununla, bir yandan Anayasa Antlaşması'nın temel kurumsal ilerlemeler korunmaya çalışılmış, diğer yandan da Birliğin Anayasal doğasına açıkça vurgu yapılmasından kaçınılmıştır⁷.

³ Bkz. Kutluhan Bozkurt, 'Avrupa Topluluğu'nun-Birliğin Oluşum ve Gelişim Sürecinde Hukuk Eksenli', *Hukuk ve Adalet*, Sayı: yaz, 2004, s. 6.

⁴ Bkz. Işıl Karakaş, 'Avrupa Birliği, İnsan Haklarının Korunması ve Avrupa Anayasası', *Hukuk ve Adalet*, Sayı: yaz, 2004, s. 36; Engin Selçuk, 'Anayasasını Arayan Avrupa: Avrupa Anayasal Antlaşma Tasarısı Üzerine', *Hukuk ve Adalet*, Sayı: yaz, 2004, s. 59.

⁵ Avrupa İçin Bir Anayasa Oluşturan Antlaşmanın Türkçe metni için bkz. <http://www.abgm.adalet.gov.tr/euanayasa.pdf>, (erişim: 10 Haziran 2010). Ayrıca Avrupa Birliği Anayasası konusunda daha ayrıntılı olarak bkz. Laurence Burgogue-Larsen, Anne Levaide ve Fabrice Picod, (der.), *Traité établissant une Constitution pour l'Europe Commentaire Article par Article*, (Brüksel: Bruylant, 2007).

⁶ Sirasıyla Mayıs ve Haziran 2005'te yapılan referandumlar.

⁷ Bkz. Jean-Paul Jacqué, 'Institutions de l'Europe', *RTD eur.*, Sayı : 46(1)/2010, s. 99; Philippe Manin, 'L'utilité du Traité de Lisbonne', *Justice&Cassation*, Dossier Actualités de Droit Communautaire, Dalloz, 2009, s. 70.

Gerçekleştirilen etkili çalışmalar ve varılan uzlaşma neticesinde AB Anayasası'nın yerini alacak bir reform antlaşması Portekiz'in dönem başkanlığı sürecinde 13 Aralık 2007'de yirmi yedi üye devlet tarafından Lizbon'da imzalanmıştır⁸. Yeni Antlaşma, Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu Antlaşması (AAETA), AB Antlaşması (ABA) ve Avrupa Topluluğu'nun kuruluşuna ilişkin Antlaşmayı (ATA) değiştiren hükümler içermektedir. Bu antlaşma uyarınca, AB Antlaşması adını aynen muhafaza ederken (ABA), Avrupa Topluluğu'nu kuran antlaşma ise 'AB'nin İşleyişine Dair Antlaşma' haline gelmiştir (ABİA). Lizbon Reform Antlaşması'yla esas olarak AB'ye temel teşkil eden bu iki antlaşmanın metinlerinde de önemli değişiklikler yapılmış, antlaşmalara yeni hükümler eklenmekle birlikte birçok maddenin numarası değiştirilmiştir. Lizbon Antlaşması'nda ayrıca, ABA ve ABİA'nın aynı düzeyde olduğu ve AB'nin tek bir tüzel kişiliğe sahip olduğu ifade edilmiştir⁹. Bu bağlamda, Lizbon Antlaşması, 'Topluluk' yerine 'Avrupa Birliği' adı altında bir kurumsal çerçeveye tesis etmiştir.

Lizbon Antlaşması'nın oluşturduğu yeni kurumsal sistem, üye devletlerinkinden farklı olsa da kuvvetler ayrılığı prensibi noktasında benzerlik arz etmektedir. Nitekim AB'nin klasik dört organına baktığımızda Konseyin, Parlamentoyla yasaama gücünü paylaşıp yürütme gücünün bir bölümünü birlikte yürüttüğü görülmektedir. Ayrıca, Komisyon, yürütme görevini Konseyle ilişki halinde yerine getirirken, Adalet Divanı yargısal yetkilerle donatılmıştır. Lizbon Antlaşması ile organ statüsü kazanan Avrupa Konseyi ise AB başkanlık makamının gereklerini yerine getirmekle mükellef hale gelmiştir.

Lizbon Antlaşması ile ABA'ya ilk defa AB'deki demokratik ilkelere ilişkin bir başlık (Başlık II) eklenerek, AB'nin giriştiği faaliyetlerin demokratik meşruiyetinin artırılması amaçlanmıştır¹⁰. Bu anlamda ABA m. 10'da AB'nin çalışma usulünün temsili demokrasinin esaslarına dayandığı ve AP'nin Birlik düzeyinde vatandaşları doğrudan temsil ettiği vurgulanmıştır. UP'ye ilişkin düzenlemede¹¹ ise UP'nin AB'nin iyi işleyişine aktif şekilde katkı sağladığı belirtilerek, UP'yi Avrupa bütünleşmesi projesine dâhil etmiştir.

Bu bağlamda, yeni getirilen bu düzenlemeler, bir yandan, AB karar alma sürecinde AP'nin özellikle olağan yasama sürecindeki rolü güçlendirilmiş, diğer yandan da UP için ikincillik ilkesinin denetimi gibi yeni işlevler tesis edilmiştir. Lizbon Antlaşması'nın ardından parlamentoların AB karar mekanizmasındaki – olağan ve birincil hukuk değişikliği sürecinde- yeni konumlanmaları, kuvvetlendirilmiş rolleri ve yeni işlevleriyle birlikte, hem inisiyatif hem de kabul aşamasında gözlemlenebilir.

⁸ Bkz. Francois-Xavier Priollaud ve David Sirtzky, *Le Traité de Lisbonne. Texte et commentaires*, (Paris: La Documentation Française, 2008); Jean-Luc Sauron, *Comprendre le Traité de Lisbonne*, (Paris: Gualino, 2007); Fabrice Picod, 'Le Nouveau Cadre Institutionnel de l'Union Européenne', *La semaine juridique-éd.-générale*, Sayı:14/2010, s. 725; Ahmet M. Güneş, 'Lizbon Antlaşması Sonrasında Avrupa Birliği', *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt:12, Sayı: 1-2/2008, s. 739.

⁹ Bkz. Güneş, *Lizbon Antlaşması...*, s. 742.

¹⁰ Bkz. Jukka Snell, 'European Constitutional Settlement', an Ever-Closer Union, and the Treaty of Lisbon: Democracy or Relevance?', *European Law Review*, Sayı: Ekim/2008, s. 619.

¹¹ ABA, m.12.

İNİSİYATİF AŞAMASI: PARLAMENTOLARIN AÇIK TANIMLANMIŞ YENİ İŞLEVLERİ

Yeni Antlaşmayla yapılan düzenlemeler, AB karar mekanizmasının çerçevesini yeniden çizerken, olağan yasama sürecinin inisiyatif aşamasında UP'ye teklifleri ikincillik ilkesi açısından denetleme görevi vermektedir. AP için ise birincil hukuka ilişkin değişiklik tasarıları sunma hakkı tanınmıştır.

Olağan Yasama Sürecinde UP'nin Denetim Görevi

Daha önceki Antlaşmalarda¹² olduğu gibi Lizbon Antlaşması da (ABA, m. 17, § 2), Komisyonun yasama sürecindeki inisiyatif yetkisini muhafaza etmektedir. Komisyonun bu önemli girişim rolü bir nevi teklif tekeli olarak değerlendirilmektedir. Böylelikle, '*kurumsal denge ilkesi*' uyarınca, Parlamento ve Konsey ancak Komisyonun teklifi üzerine yasama işlemi gerçekleştirebilecektir (ABİA, m. 289, § 1)¹³.

Ayrıca, Lizbon Antlaşması hükümleri çerçevesinde Konsey ve parlamentonun da dolaylı olarak '*girişim hakkına*' sahip oldukları söylenebilir. Zira, ABİA m. 225 ve 241 hükümleri uyarınca, hem Konsey hem de Parlamento çoğunluk kararıyla, Komisyondan gerekli gördükleri konularda teklif hazırlamasını ve çalışma yapmasını isteme yetkisine sahiptir. Bu yetki '*inisiyatifin inisiyatifi*' olarak ifade edilmektedir¹⁴.

Bu düzenlemeler yanında, daha önceden zımni olarak var olan ikincillik ilkesi¹⁵, Maastricht Antlaşması'nda açıkça Komisyona hukuki tasarrufları için teklif

¹² Bkz. Ünal Tekinalp, *Avrupa Birliği Hukuku*, 2. Baskı, (İstanbul: BETA, 2000), s. 19; Ercüment Tezcan, *Avrupa Birliği Kurumlar Hukuku*, 2. Baskı, (Ankara: USAK, 2005), s. 76; Enver Bozkurt ve diğerleri, *Avrupa Birliği Hukuku*, 2. Baskı, (Ankara:Asil, 2004), s. 66.

¹³ Bkz. Alain Barrau, 'L'élaboration de la Norme En Droit Communautaire avant et après Lisbonne', *Gazette du Palais*, Sayı: 19/6/2008, s. 1545.

¹⁴ Antlaşmada özel olarak belirtilen istisnai hallerde, bir grup üye devletin veya pParlamentonun inisiyatifi, Merkez Bankasının tavsiyesi ya da Adalet Divanının veya Yatırım Bankasının talebi üzerine bir yasama süreci başlatılabilir (ABİA, m. 289, § 4). Ayrıca Lizbon Antlaşması'nın, Avrupa Birliği vatandaşlarına da inisiyatif hakkını tanıdığını belirtmek gerekir (ABA, m. 11, § 4). Yurttaş girişimi müessesine ilişkin bu düzenlemeye göre, önemli sayıda üye devletten en az bir milyon vatandaş, Antlaşmaların uygulanması amacıyla Birliğin bir hukuki tasarrufa gereksinim duyduğunu düşündüklerinde inisiyatif alıp, Komisyondan yetkileri çerçevesinde uygun bir öneri sunma yönünde bir talepte bulunabilirler. Ancak, katılımcı demokrasinin bu yeni enstrümanın usul ve şartlarının ayrıntılı olarak belirlenmesi AP ve Konseye bırakılmıştır (ABİA, m. 24, § 1). Genel olarak bu yeni inisiyatifle, vatandaşların kendilerini ilgilendiren konulardaki proje ve karar alma süreçlerine dâhil edilmesi amaçlanmaktadır. Özellikle yeni teknoloji araçları vasıtasıyla, Birliği vatandaşlara yakınlaştırmının yolu bir ölçüde sağlanmıştır. Bkz. Florence Chaltiel, *Le Processus Européen de Décision après le Traité de Lisbonne*, 2ème ed., (Paris: La documentation Française, 2010), s. 75.

¹⁵ İngilizce'de 'subsidiarity principle', Fransızca'da 'principe de subsidiarité' ve Almanca'da 'subsidiaritätsprinzip' olarak adlandırılan bu ilke, Türkçe'de 'ikame ilkesi' veya 'talilik' olarak da anılmaktadır. Kelimenin sözlük anlamı, 'yardımcı olmak, bağlı olmak' veya 'ikinci derecede öneme haiz olmak'tır. İlke, aynı zamanda birden fazla tarafın sahip olduğu yetkiyi öncelikle kimin kullanması gerektiğini belirler. Bu durumda, her iki taraf da esasen yetkiyi haiz olduğundan, bir yetki ikamesi durumu değil, bir tarafın yetkisini öncelikli, diğer tarafın yetkisini ikinci derecede kabul etme durumu söz konusudur. Bu nedenle anılan ilke için, bu durumunu yansıtan, 'ikincillik ilkesi' teriminin kullanılması uygun görünmektedir. Bu ilke, işlevsel olarak Birlik ve üye devletler arasında yetki paylaşımı bakımından bir sınır çizmeye çalışmaktadır. Böylece Birlik karşısında üye

sunarken bu ilkeyi göz önünde bulundurarak, ilkeye uyum konusunda gerekçe ekleme sorumluluğu vermiştir. Yine 1993 yılında Konsey, Komisyon ve AP arasında yapılan 'İkincilik İlkesini Konu Alan Bir Organlararası Anlaşma'¹⁶ ve Amsterdam Antlaşması'yla kabul edilen Protokol¹⁷ bu ilkenin nasıl uygulanacağını gösteren bir usul belirlemiştir. Böylece, ikincilik ilkesine ilişkin kriterler göz önünde tutularak, kapsam ve etki açısından topluluk düzeyinde veya üye devlet ölçeğinde bir tasarruf gerçekleştirilmesine karar verilebilir. Böylece, bu ilkenin uygulanmasıyla, kararların AB vatandaşlarına olabildiğince yakın şekilde alınması sağlanmaya çalışılmıştır.

Lizbon Antlaşması'yla¹⁸ getirilen yenilikle, Konsey, Komisyon ve AP'nin yanında UP'da hukuki tasarruflar gerçekleştirirken bunların ikincilik ilkesine uygunluğunu kontrol ederler¹⁹. Bu anlamda Lizbon Antlaşması'na ekli 'İkincilik ve Ölçülülük İlkelerinin Uygulanması Hakkında Protokol' ile 'Avrupa Birliği'nde

devletlerin yetkileri koruma altına alınmakta ve Birliğin yersiz müdahalelerine meydan verilmemektedir. Bkz. Ünal Tekinalp, *Avrupa Birliği Hukuku*, 2. Baskı, (İstanbul: BETA, 2000), s. 92-93.

¹⁶ İkincilik İlkesi'nin Uygulama Usulleri Hakkında AP, Konsey ve Komisyon tarafından kabul edilen Organlararası Anlaşma. Bkz. *Bull. CE* 10/1993, 2.2.2.

¹⁷ İkincilik ve Ölçülülük İlkelerinin Uygulanışı Hakkında Protokol, Amsterdam Antlaşması ile ATA'ya eklenmiştir.

¹⁸ Lizbon Antlaşması, Avrupa Birliği ve Üye Devletler arasındaki yetki bölüşümü alanında önemli değişiklik getirmektedir. ABA m. 5 § 1 bu bağlamda, Birlik ve üye devletler arasında yaşamaya ilişkin yetkinin paylaşımında sınırlı yetki ilkesinin geçerliliğini sürdüreceğini ifade etmektedir. Aynı maddenin 3. ve 4. fıkralarında ise, Birliğin yetkili olduğu alanlarda bu yetkisini ikincilik ve ölçülülük ilkelerini gözeterek kullanması gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca, m. 5§3 'UP, ikincilik ilkesine uyulmasını söz konusu Protokol'de belirlenen usul uyarınca gözetirler' diye belirtmektedir.

¹⁹ Bkz. ABA, m. 12; ABİA, m. 69. Ayrıca, bu konuda önemli ilerlemelerin AB Anayasası hazırlık çalışmaları sırasında Alman ve Fransızların katkılarıyla sağlandığını belirtmekte fayda vardır. Bkz. Joachim Schild, 'La France, l'Allemagne et la Constitution Européenne: Un Bilan Mitigé, Un Leadership Contesté', *Note du Cerfa*, Sayı: 10/3/2004, s. 4 (http://www.ifri.org/files/Cerfa/NoteCerfa_10.pdf), erişim; 19.09.2010. Gerek ikincilik ilkesinin uygulanması gerekse UP'nin rolü, bu konularda oluşturulan çalışma gruplarının raporlarına konu olmuştur. Bkz. *Conclusions du Groupe de Travail I 'Subsidiarité'*, Bruxelles, 17/9/2002, Working Group I, Working Document 19; *Rapport Final du Groupe de Travail IV sur le Rôle des Parlements Nationaux*, Bruxelles, 12/10/2002, CONV 353/02. Sonuç olarak, ikincilik ve ölçülülük ilkelerine ilişkin Protokolde yer alan düzenlemeye göre, Komisyon bir teklif yaptığı zaman bu iki ilkeyi nasıl hesaba kattığını açıklamayı gerekmektedir (Protokol md. 4). Ayrıca UP, Komisyonun teklifini inceleyip, ikincilik ilkesine riayet edilmediği görüşüne varırsa bir gerekçeli görüş açıklayabilirdi. Üye devlet parlamentolarının üçte biri aynı görüşteyse Komisyon teklifini yeniden formüle etmek zorundaydı (Protokol md. 6). Teklif düzeyindeki bu denetime bir de *a posteriori* denetim eklenmişti. O da ilgili düzenleme kabul edildikten sonra açılacak davalar aracılığıyla Adalet Divanı tarafından yargısal olarak yerine getirme imkanı veriyordu (Protokol md. 7). Doktrin in belirttiği üzere, taslak (aynı şekilde Anayasal Antlaşma metninde de yer almıştır) ikincilik ve ölçülülük ilkelerinin uygulanmasıyla ilgili olarak oldukça karmaşık ve cüretkâr bir denetim mekanizması getirmiştir. UP'nin rolüyle ilgili Protokole göre ise UP, Komisyon tarafından yapılan her türlü teklif ve öneri için Konsey ve AP'yle aynı zamanda bilgilendirilmekteydiler (Protokol md. 1 ve 2). Ayrıca UP, Konseyde kendi hükümetlerinin benimsedikleri tutumu takip olanağına sahip olacaktı. Bunun yanı sıra UP ikincilik ilkesinin uygulanması çerçevesinde, teklif aşamasında yukarıda aktarılan "erken uyan" mekanizmasını harekete geçirebileceklerdi (Protokol md. 3). Böylece UP yasama sürecini daha etkin bir biçimde etkileme olanağına sahip olacaktı. Bkz. Ercüment Tezcan, 'Avrupa Birliği Anayasa Taslağı ve Öngördüğü Yenilikler', <http://www.stradigma.com/turkce/eylul2003/index.htm> l, erişim tarihi; 19.09.2010.

ulusal parlamentoların Rolü Hakkında Protokol', UP'nin bu alandaki yetkilerini daha anlaşılır kılmıştır. Her ne kadar Amsterdam Antlaşması'na ekli bu konudaki Protokoller²⁰ benzer hükümler içerse de ikincillik ilkesine riayet konusunda UP'nin kurum olarak açıkça görevlendirilmedikleri görülmektedir.²¹

Dolayısıyla, yeni Antlaşmanın yürürlüğe girmesi ikincillik ilkesinin uygulamasının denetimi açısından yeni bir aşama oluşturmaktadır²². Lizbon Antlaşması'nın 12. maddesi, AB'nin iyi işleyişinin aktörü olarak ulusal parlamentoları münhasıran düzenlemektedir. Bunun için 12. maddede detaylı olarak, UP'ye rol tanınan durumlar sayılmaktadır. Bu çerçevede, UP ikincillik ilkesinin temel aktörüne dönüşmektedirler²³.

Lizbon Antlaşması'na ekli her iki Protokole göre, UP, yasama projesinin gönderildiği tarihten sonraki sekiz hafta içinde, AP, Bakanlar Konseyi ve Komisyon Başkanına, söz konusu teklifin ikincillik ilkesi ile neden uyumsuz olduğuna dair makul bir görüş bildirilebilecektir²⁴. Burada söz konusu olan yasama projesinin kaynağı Komisyonun önerisi olduğu gibi, bir grup üye devletin veya Parlamentonun inisiyatifi, Merkez Bankasının tavsiyesi ya da Adalet Divanının veya Yatırım Bankasının talebi de olabilir²⁵. Ayrıca görüldüğü üzere, Anayasal Antlaşma'dan farklı olarak yeni Antlaşma, yasal sürece müdahil olmaları için tanınan süreyi altı haftadan sekiz haftaya çıkartmıştır. Bu da UP'ye teklifleri inceleme ve birbirleriyle görüş alışverişinde bulunmaları için gerekli zamanı sağlama açısından yerinde bir değişiklik olmuştur²⁶.

UP'nin ikincillik ilkesine uygunluk konusundaki görüşlerinin hukuki sonuçları II. Protokole²⁷ yedinci madde § 2-3, kapsamında düzenlenmiştir. Bu çerçevede, üye devletlerin ulusal parlamentolarının²⁸ üçte biri²⁹ yasama projesinin ikincillik ilkesiyle uyumsuzluğu hakkında görüş bildirmesi halinde, Komisyon veya söz

²⁰ UP'nin rolüne ilişkin 13 numaralı Protokol; İkincil yetki ve Ölçülülük Protokolü.

²¹ Bkz. Jean-Luc Sauron, *Comprendre le Traité de Lisbonne*, (Paris:Gualio éd. , 2009), s. 56.

²² Bkz. Estelle Brosset ve diğerleri, der., *Le Traité de Lisbonne, Reconfiguration ou Déconstitutionnalisation de l'Union Européenne?*, (Brüksel :Bruylant, 2009), s. 75.

²³ II. Protokolün m. 8 hükmü uyarınca, UP hükümetleri aracılığıyla hukuki tasarrufları ikincillik ilkesine aykırılık savıyla Adalet Divanına başvurabilirler. Bkz. Lizbon Antlaşması'na ekli 'ikincillik ve Ölçülülük İlkelerinin Uygulanması Hakkında Protokol', m. 8. Ayrıca Bkz. Valerie Michel, 'Le Triangle Institutionnel', *Gazette du Palais*, Sayı:19/6/2008, s. 1538.

²⁴ Bkz. Lizbon Antlaşması'na ekli 'ikincillik ve Ölçülülük İlkelerinin Uygulanması Hakkında Protokol', m. 4-6; Lizbon Antlaşması'na ekli 'Avrupa Birliği'nde Ulusal Parlamentoların Rolü Hakkında Protokol', m. 2-4.

²⁵ Bkz. Lizbon Antlaşması'na ekli 'ikincillik ve Ölçülülük İlkelerinin Uygulanması Hakkında Protokol', m. 3 ; Lizbon Antlaşması'na ekli 'Avrupa Birliği'nde Ulusal Parlamentoların Rolü Hakkında Protokol', m. 2.

²⁶ Bkz. Jean-Luc Sauron, 'Le Nouveau Rôle des Parlements Nationaux après le Traité de Lisbonne', *Gazette du Palais*, Sayı:19/6/2008, s. 1589; Jean-Paul Jacqué, *Droit Institutionnel de l'Union Européenne*, 5e éd., (Paris:Dalloz, 2009), s. 415.

²⁷ Bkz. Lizbon Antlaşması'na ekli 'ikincillik ve Ölçülülük İlkelerinin Uygulanması Hakkında Protokol'.

²⁸ İki meclisli parlamenter sisteme sahip üye devletlerin her bir meclisi birer oy hakkına sahiptir; tek meclisli parlamenter sistemleri bulunan üye devletlerin ulusal parlamentolarının ise iki adet oy hakkı vardır.

²⁹ ABIA'nın özgürlük, güvenlik ve adalet hakkındaki m. 61-I. hükmü çerçevesinde bu eşik en azından dörtte bir olacaktır.

konusu proje sahibi birim metnini gözden geçirir ve önerisini sürdürmesi durumunda kararının gerekçelerini bildirir³⁰.

Lizbon Antlaşması'yla eklenen düzenlemeyle Konsey ve AP birinci görüşmede, UP'nin yarısı tarafından itiraz edilen önerinin ikincillik ilkesine uygunluğu hakkında karar vermek zorunda bırakılmaktadır. Anılan iki kurum itirazı çoğunluk kararıyla (Konsey üyelerinin % 55'i; AP'de oyların çokluğuyla) reddedebilmektedir.

Lizbon Antlaşması genel olarak UP lehine düzenlemeler getirdiği gibi, onlara önemli sorumluklar da yüklemektedir. Nitekim ABA, m. 12'de 'ulusal parlamentolar, AB'nin iyi işleyişine aktif şekilde katkı sağlarlar' hükmü yer almaktadır. Bu ifadelerle Lizbon Antlaşması yapımcıları, UP'yi Birliğin işleyişini yapıcı bir tutumla kolaylaştırmaya davet etmektedirler. Bu girişimi, yeni Antlaşma'nın resmileştirdiği 'Sadakatli İşbirliği İlkesi'³¹ gereklerine bağlı değerlendirmek uygun olacaktır. Yeni hükümler çerçevesinde, üye devletler, organlar ve bu bağlamda doğal olarak UP sadakatli şekilde işbirliği yapmakla yükümlü sayılmaktadır. Bu düzenlemeyle, UP'den Birliğin inşası ve hedefleri doğrultusunda bir bakıma erdemli davranmasının beklenildiği söylenebilir.

Bundan itibaren, AB mevzuatı ikincillik prensibi ışığı altında UP'nin dikkatli denetimine tabi olacaktır. Lizbon Antlaşması, UP'yi karar alma sürecine dâhil ederek temel bir değişiklik gerçekleştirmiştir. Bu kurumlar sadece bilgilendirme ve bir araya gelip görüşlerini açıklamakla yetinmeyip, gerçek anlamda karar alma sürecinde söz sahibi de olmaktadır. Bu belirtilen perspektif ile UP, ikincillik ilkesinin yasama süresince denetimini yapıp Birliğin iyi işleyişine somut olarak katkı sağlayabilirler. Böylelikle UP, ikincillik ilkesini yasama sürecini frenlemek için değil de yasa yapımına demokratik bir katkı sunma bağlamında kullanabilirler. Bu anlamda, gerek 'ikincillik kültürünün' AB'de yerleşmesi, gerekse Birliğin geleceğinde rol almaları tamamen UP'lerin inisiyatifine kalmaktadır. Avrupa İşleri Komiteleri Konferansı'na (COSAC)³² parlamentolar

³⁰ Bkz. Philipp Kiiver, 'The Treaty of Lisbon, The National Parliaments and the Principle of Subsidiarity', *Maastricht Journal*, Sayı: 1, 2008, s. 77; Edward Best, 'Legislative Procedures After Lisbon: Fever, Simpler, Clearer?', *Maastricht Journal*, Sayı:1/2008, s. 85.

³¹ ABA, m. 4 § 3 ve 13 § 2.

³² UP'de AB ile İlgilenen Birimlerin Konferansı (COSAC). İlk olarak 1989 yılında, AP'nin Başkanı girişimiyle, Avrupalı işlerin üzerinde UP'nin denetimini artırmak amacıyla kurulmuşlardır. Yine ilk defa bu Birim bünyesinde UP'nin, o zamanki Toplulukların demokratik meşruluğuna katkı sağlayacakları belirtilmiştir. Bazı noktalarda Lizbon Antlaşması bu alandaki kazanımları kodifiye etse de, getirdiği yenilikler Birlikteki pratiği aşmaktadır. Özellikle ikincillik ilkesinin denetimine ilişkin UP lehine tahsis edilen yeni işlev bu niteliktedir. AB üyesi ülkelerin parlamentoları tarafından başlatılan gayri resmi bir girişim olarak ortaya çıkan COSAC, Amsterdam Antlaşması'na eklenen, bütünleşme sürecinde Ulusal Parlamentoların rolü konulu Protokol ile resmi bir kimlik ve itibar kazanmıştır. Aday ülkelerden gelen milletvekillerini de içine alacak şekilde genişletilen COSAC, Avrupa ve Dünya sorunlarının konuşulduğu, bilgi değişimine olanak veren bir tartışma forumu olarak AB karar alma sürecine katkıda bulunmaktadır. Bu forum her yıl iki defa, AB Konseyi başkanlığını üstlenen ülkenin parlamentosunda düzenlenmektedir. Her COSAC toplantısı sonucunda konsensüs ile kabul edilen bir bildiri yayınlanmaktadır. COSAC toplantılarına her AB üyesi ülkenin Avrupa İşleri Komisyonu 6 ve her aday ülke 3 temsilci gönderebilmektedir. Avrupa Parlamentosu da toplantılarda temsil edilmektedir. Aday ülke temsilcilerinin oy hakkı bulunmamaktadır. Tam üyeliğe kabul edildikten sonra genişleme sürecindeki ülkeler, diğer

arası işbirliğinin geliştirilmesi ve UP'lerin yasama sürecindeki yeni rolünü sahiplenmesi bakımından önemli görevler düştüğünü belirtmekte fayda bulunmaktadır.

Birincil Hukuk Değişikliği Sürecinde AP'nin Yeni Rolü

Lizbon Antlaşması'nın AP'yi ilgilendiren değişikliklerine bakıldığında, bu değişikliklerin, öncelikle AB'deki karar alma süreçlerini daha demokratik hale getirme gayesi taşıdığı görülmektedir. Bu amaçla, AB'de gerçekleşen daha evvelki reform süreçlerinde olduğu gibi Lizbon Antlaşması'nda da AP'nin etkinliği artırılmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda, çalışma usulünün temsili demokrasinin esaslarına dayandığı belirtilen³³ AB'de AP'nin karar alma sürecindeki rolünün güçlendirilmesi elbette tabii bir gelişmedir.

UP'nin AB yapısı içindeki etkinliğine yönelik ABA'nın m. 12 hükümleri, UP'ye, Birliği'nin çalışma usulünün daha iyi hale getirilmesine katkıda bulunmalarını sağlamak için çeşitli imkânlar tanımıştır. Belirtilen hüküm bu imkânları altı başlık altında düzenleyerek, konuyla ilgili olarak UP'nin m. 48 hükümleri gereğince birincil hukuk değişikliklerine katıldıklarını belirtmiştir. Böylece, AB vatandaşlarının Birlik düzeyinde doğrudan temsilcisi olan AP'ye birincil hukuku değiştirme sürecine katılma hakkı tanınmıştır.

ABA'nın m. 48 § 2 ve 6. hükümleri uyarınca, AP³⁴ antlaşma değişikliğine ilişkin tasarisını olağan usul çerçevesinde Konseye, basitleştirilmiş usulde ise Avrupa Konseyine sunabilir. Genel yasama sürecinde AP'nin böyle bir yetkiye sahip olmadığı düşünüldüğünde, bu yeni düzenleme önemli bir ilerleme olarak kabul edilebilir³⁵.

Bununla birlikte AP, sonraki süreçte yani başlatılanı sonuçlandırma konusunda söz sahibi kılınmamıştır. Gerçekten de Avrupa Konseyi, olağan değiştirme usulünde³⁶ değişiklik tasarisına ilişkin basit çoğunlukla, basitleştirilmiş usulde ise oybirliğiyle³⁷ karar almaktadır. Bu noktada, Avrupa Konseyinin tek yetkili olduğu söylenebilir. Zira bu yeni Avrupa Kurumu, süreci devam ettirme konusunda, karar nisabı dışında, herhangi bir koşul altına alınmamıştır. Daha açık bir anlatımla, AP'nin taslağının gerçekleşmesini destekleyecek kapsamlı bir usul Lizbon Antlaşması'nda öngörülmemiştir.

Olağan değiştirme usulünde inisiyatifin ardından gelen süreçte, AP'ye sınırlı bir rol verildiği söylenebilir. Nitekim Lizbon Antlaşması, ağır işleyen kurultay

Topluluk organlarında olduğu gibi bu oluşumda da oy hakkına sahip olacaklardır. Bkz. *Türkiye-AB Karma Parlamento Komisyonunun Yapısı, İşleyişi ve Faaliyetleri hakkında bilgi broşürü*, (www.google.com.tr/search?sourceid=chrome&ie=UTF8&q=tbmm+cosac;http://www.cosac.eu/e/), erişim: 20 Haziran 2010.

³³ ABA, m. 10.

³⁴ Aynı şekilde herhangi bir üye devletin hükümeti veya Komisyon da bu konuda tasarı sunabilir.

³⁵ Bkz. Florence Chaltiel, 'Le Traité de Lisbonne: la Répartition des Compétences Entre l'UE et les Etats Membres', *LPA*, Sayı:34, 2008, s. 6; Floris de Witte, 'The European Judiciary after Lisbon', *Maastricht Journal*, Sayı:1, 2008, s. 43.

³⁶ ABA, m. 48 § 3.

³⁷ ABA, m. 48 § 6.

usulü dışında olağan antlaşma değişikliğine ilişkin hafifletirilmiş bir usul tesis etmiştir. ABA, m. 48§ 3, II. bendi hükmüne göre, Avrupa Konseyi, kurultayın toplanmasına planlanan değişikliklerin kapsamı nedeniyle gerekli olamadığında, AP'nin onayının ardından basit çoğunlukla kurultayın toplantıya çağırılmamasına karar verebilir. Görüldüğü üzere, üye devletleri temsil eden kurumlar, süreci şekillendirme ve sonuçlandırma konusunda belirleyici olmaktadır.

KABUL AŞAMASI: PARLAMENTOLARIN GÜÇLENDİRİLMİŞ İŞLEMLERİ

Yeni antlaşma metninde AB düzeyinde normatif işlemlerin kabul edilmesine ilişkin işlemler birçok kuruma açık olarak yüklenilmiştir. Bu bağlamda, olağan yasama sürecinde AP'nin gücü ve etkinliği artırılarak, Konseye denk bir yasa koyucu organ haline getirilmiştir. AP'ye tahsis edilen bu fonksiyonların sınırları açık ifadelerle çizilmiştir. UP'ye ilişkin olarak ise birincil hukuk değişikliği sürecinde basitleştirilmiş usulde UP'ye belirleyici bir rol verilmiştir.

Olağan Yasama Sürecinde AP'nin Güçlendirilmiş Konumu

Halkları temsil eden kurum olarak AP, AB kurumları arasında ilk sırayı almaktadır. Avrupa Topluluğu'nu Kuran Antlaşma (ATA, m. 189 ve 190, § 1), Parlamentonun üye devletlerin halklarının temsilcilerinden oluştuğunu açıkça belirtmektedir. Lizbon Antlaşması, Anayasal Antlaşma gibi, sistemin gelişmesine paralel olarak tartışmalı olan 'Avrupa Halkı' kavramını tercih ettiği görülmektedir. Böylelikle, yeni antlaşmanın m. 14 § 2 'Avrupa Parlamentosu Birlik vatandaşlarının temsilcilerinden oluşur' şeklinde düzenleme getirmiştir. Dolayısıyla bu gelişme, AB'nin anayasal özelliğine vurgu yapmaktadır. Diğer yandan da, Avrupa vatandaşlığına, özellikle Parlamento üyelerinin seçimine ilişkin hükümlerle uyumu mümkün kılmaktadır.

AB'de hem AP hem de Konsey, bir devlet parlamentosunun sahip olabileceği bütçe ve yasama işlevleriyle donatılmıştır (ABA, m. 14, § 1). Önceki antlaşmalarda olduğu gibi, Lizbon Antlaşması'nda da Konsey, Parlamentoyla birlikte bütçe ve yasama görevlerini yerine getirmektedir (ABA, m. 16, § 1). Bu tür işlemlerle Konsey, çift kamaralı parlamenter rejimlerdeki ikinci meclise benzetilebilir. Bir anlamda Avrupa vatandaşları temsil eden AP ile Avrupa devletlerini temsil eden, bir nevi 'devletler meclisi' olan Konseyi birlikte görmekteyiz³⁸.

Lizbon Antlaşması'yla yasamaya ilişkin yapılan bir önemli yenilik de AP'nin yasama sürecinde Konseye denk bir yasa koyucu organ niteliğini kazanmasıdır. Yasama usulü ve bu usulle çıkarılan hukuki işlemlere ilişkin yeni antlaşma hükümleri, bundan böyle yasama işlevini açık biçimde ortaya koymaktadır. Oysa önceki birincil hukuk kaynakları bu konuda birçok usul öngörmelerine rağmen, bunu yasama işlevi olarak tanımlamamaktaydılar

³⁸ Bkz. Francois-Xavier Priollaud ve David Sirtzky, *Le Traité de Lisbonne. Texte et commentaires*, (Paris: La Documentation française, 2008), s. 77.

Lizbon Antlaşması tüzük, yönerge, karar, tavsiye ve görüş ibarelerini kullanmakla birlikte³⁹ (ABİA, m. 288), Birliğin ikincil hukuk kaynakları arasında '*yasama işlemleri ve kanun niteliğini haiz olmayan hukuki tasarruflar*' adıyla bir ayırım getirmiştir. Bu ayırım esas itibarıyla ilgili hukuki tasarrufun ismine değil de hazırlanış usulüne dayanmaktadır. ABİA'nın m. 289 § 1 hükmü uyarınca, olağan yasama usulü çerçevesinde hazırlanmış hukuki tasarruflar yasama işlemi olarak adlandırılır. Kanun niteliğini haiz olmayan hukuki tasarruflar ise antlaşmalarda öngörülmemiş olan bir yasama usulü çerçevesinde hazırlanmış olan hukuki tasarruflardır⁴⁰. Ayrıca, yeni düzenlemede işbirliği usulüne yer verilmeyip, ABİA'nın m. 289 § 1'de ortak karar alma usulünün adı, olağan yasama usulü olarak değiştirilerek, bu usul kural haline getirilmiştir. Bu değişikliğe bağlı olarak AP'nin, bu alandaki Konseyle olan yetki paylaşımını Parlamento lehine sonuçlandırılmıştır.

Yeni antlaşma hükümleri (ABİA, m. 294 et 297, § 1) yasama usulünün aşamalarını açıkça belirtmektedir: Birinci görüşme, ikinci görüşme, uzlaştırma, üçüncü görüşme ve imza. ABİA'nın m. 288 § 2 ise özel yasama usulüne ilişkin düzenlemeler içermektedir. Bu son durumda söz konusu olan, Konseyin tek başına yasal düzenleme yapmasıdır. Parlatentonun rolü ise danışma veya onaylama ile sınırlı kalmaktadır.

Son olarak, Lizbon Antlaşması uyarınca, genel kapsamlı yasama niteliği olmayan hukuki tasarrufları yapma yetkisi Komisyona devredilebilir (ABİA, m. 290, § 1). Ayrıca, devredilen bu yetki doğrultusunda tüzük veya yönerge çıkartılabilir, ancak bu işlemlerin başlığında '*devredilen*' sıfatının bulunması gerekir. Aynı şekilde, uygulamaya ilişkin işlemlerde de '*uygulama*' teriminin başlığa eklenmesi zorunludur; bu da isim ve şekil bakımından ayırımı netleştirmektedir (ABİA, m. 291, § 1).

Birincil Hukuk Değişikliği Sürecinde UP'nin Belirleyici Rolü

Antlaşmaların değiştirilme usulü hususuna, ABA m. 48'de yer verilip, olağan ve basitleştirilmiş değiştirme usulü adlarıyla iki başlık altında toplanmıştır. Her iki değişiklik usulünde de yapılan antlaşma değişikliklerin yürürlüğe girebilmesi için, üye devletlerin iç hukuk hükümleri çerçevesinde, onaylanması zorunludur. Olağan değiştirme usulünde, kural olarak antlaşmaların herhangi bir hükmü değiştirilebilir. Buna karşın basitleştirilmiş değiştirme usulü çerçevesinde, sadece belirli antlaşma hükümleri değiştirilebilir.

Olağan değişiklik usulünde UP tüm değişiklik tasarımlardan haberdar oldukları gibi⁴¹, kurultay aşamasında çalışmalarına katkıda da bulunurlar.

Basitleştirilmiş değişiklik usulünde ise, UP değişiklik tasarımları hakkında bilgilendirilmekle birlikte bir nevi sürece ortak da kılınmışlardır⁴². Zira UP, birincil hukukun değişikliğine ilişkin kararları reddedebilmektedir. ABA m. 48 § 6'ya göre,

³⁹ ABİA'nın m. 288 § 5'de, tavsiye ve görüşlerin hukuken bağlayıcı olmayan tasarruflar olduğu belirtilmiştir.

⁴⁰ Bkz. GÜNEŞ, '*Lizbon Antlaşması...*', s. 758.

⁴¹ ABA, m. 48 § 2.

⁴² ABA, m. 48 § 7.

Avrupa Konseyi, AP'nin onayını aldıktan sonra oybirliği ile vereceği bir kararla ABİA'nın üçüncü kısmında yer alan hükümlerin tümünü veya bir kısmını değiştirebilir. Ayrıca, m. 48 § 7'ye göre, Avrupa Konseyi yine AP'nin onayını aldıktan sonra, oybirliği ile karar verdiği hallerde nitelikli çoğunlukla karar verebilmesini sağlayan bir karar alabilir. Böylece bu hükme dayanarak, yasal tasarrufları olağan yasama usulüne göre kabulün yolu açılmış olmaktadır.

Her iki durumda da Avrupa Konseyinin kararının kabul edilmesi, ilgili önerinin tüm UP tarafından kabulüne bağlıdır. UP'nin, Avrupa Konseyinin önerisini bildirimden itibaren altı aylık sürede karara bağlamaları gerekir. Ancak önerinin bütün UP tarafından onayı ile Avrupa konseyi karar alabilir. Görüldüğü üzere, UP, gerek zikredilen alandaki birincil hukuk değişikliklerini, gerek ise genel yasama usulünün kapsam alanının genişletilmesini gerçek anlamda engelleme imkânına sahiptirler.

SONUÇ

Sonuç olarak, Antlaşma metnine demokratik ilkelere ilişkin başlık (Başlık II) koyarak, Lizbon Antlaşması Avrupa mevzuatında dikkate değer bir değişiklik yapmaktadır. ABA m. 12 ise UP'lerin Avrupa düzeyinde işlevini açıkça benimsemektedir. Bu yeni düzenlemeyle, UP ile Avrupa kurumları arasında, hükümetlerin aracılığına gerek kalmadan, doğrudan bir ilişki tesis edilmektedir.

Aynı şekilde, Lizbon Antlaşması hükümleri sayesinde UP, Avrupa hukuki tasarruflarından ilk aşamadan itibaren, hükümetlerine bağlı kalmadan, haberdar olma imkânına kavuşmuşlardır. Bu 'erken uyarı' sisteminin etkin çalışması büyük oranda ulusal parlamentolar arasındaki işbirliğinin niteliğine dayanmaktadır. Bu anlamda, IPEX⁴³ adıyla bilinen ulusal parlamentolararası ortak veri tabanı, her parlamentoya AB tasarrufları hakkındaki görüşünü duyurma imkânı sağlamaktadır. Bunun yanı sıra, COSAC da AB kurumlarının ikincilik ilkesinin uygulanması konusunda önemli bir görüş alışveriş ve tartışma yeri olmaktadır. Dahası UP, taşıdıkları ulusal kaygıları karar alma mekanizmasına taşıma ve daha etkin olma imkânına sahip oldukları için, Avrupa mevzuatının sorumluluğunu bundan böyle kolayca Brüksel'e atamayacaklardır. Brüksel ve Strazburg'da alınan kararlarla ilgilenmek ve Avrupa bütünleşmesinde ağırlıklarını koymak hususu artık UP'ye kalmıştır.

Ayrıca AP'nin karar sürecine ilişkin işlevlerinin güçlendirilmesi ve açık olarak tanımlanması, kurumların işlevlerini birbirinden ayırtırmayı önemli oranda kolaylaştırmakta birlikte AB'nin demokratikleşmesine katkı sağlamaktadır.

Yeni antlaşmayla parlamentolara ilişkin yapılan düzenlemeler ve tercihler, genel olarak olumlu değerlendirmekle beraber, ilerleme faktörü olarak kurumlar arasında daha rasyonel ve demokratik bir dengenin kurulmasına katkı yapması beklentisi ortaya çıkmaktadır. Hiç şüphesiz bu konudaki iyileştirmeler gelecekte daha ileri noktalara götürülebilecektir.

⁴³ www.ipex.eu.

KAYNAKÇA

- Barrau, Alain, 'L'élaboration de la Norme en Droit Communautaire Avant et après Lisbonne', *Gazette du Palais*, 19 Haziran 2008.
- Best, Edward, 'Legislative Procedures after Lisbon: Fever, Simpler, Clearer?', *Maastricht Journal*, Sayı: 1, 2008.
- Bozkurt, Enver et. al, *Avrupa Birliği Hukuku*, 2. Baskı, (Ankara: Asil, 2004).
- Bozkurt, Kutluhan, 'Avrupa Topluluğu'nun-Birliğin Oluşum ve Gelişim Sürecinde Hukuk Ekseni', *Hukuk ve Adalet*, Sayı: yaz, 2004.
- Brosset, Estelle ve diğerleri., der., *Le Traité de Lisbonne, Reconfiguration ou Déconstitutionnalisation de l'Union Européenne?*, (Brüksel : Bruylant, 2009).
- Burgogue-Larsen, Laurence, Levade, Anne ve Picod, Fabrice, der., *Traité établissant une Constitution pour l'Europe Commentaire Article par Article*, (Brüksel: Bruylant, 2007).
- Can, Hacı, *Avrupa Birliği'nin Kurucu Antlaşmaları*, (Ankara: Adalet, 2009).
- Chaltiel, Florence, 'Le Traité de Lisbonne: la Répartition des Compétences Entre l'UE et les Etats Membres', *LPA*, Sayı: 34, 2008.
- Chaltiel, Florence, *Le Processus Européen de Décision après le Traité de Lisbonne*, 2ème ed., (Paris : La documentation Française, 2010).
- Güneş, Ahmet M., 'Lizbon Antlaşması Sonrasında Avrupa Birliği', *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 12, Sayı: 1-2, 2008.
- Jacqué, Jean-Paul, *Droit Institutionnel de l'Union Européenne*, 5e éd., (Paris : Dalloz, 2009).
- Jacqué, Jean-Paul, 'Institutions de l'Europe', *RTD eur.*, Sayı: 46(1)/2010.
- Karakaş, Işıl, 'Avrupa Birliği, İnsan Haklarının Korunması ve Avrupa Anayasası', *Hukuk ve Adalet*, Sayı: yaz, 2004.
- Kiiver, Philipp, 'The Treaty of Lisbon, The National Parliaments and the Principle of Subsidiarity', *Maastricht Journal*, Sayı:1, 2008.
- Manin, Philippe, 'L'utilité du Traité de Lisbonne', *Justice&Cassation*, Dossier Actualités de Droit communautaire, Dalloz, 2009.
- Michel, Valérie, 'Le Triangle Institutionnel', *Gazette du Palais*, 19 Haziran 2008.
- Picod, Fabrice, 'Le Nouveau Cadre Institutionnel de l'Union Européenne', *La semaine juridique-éd.-générale*, Sayı:14/2010.
- Priollaud, François-Xavier ve Siritzky, David, *Le Traité de Lisbonne. Texte et Commentaires*, (Paris: La Documentation Française, 2008).
- Reçber, Kamuran, *Avrupa Birliği Kurumlar Hukuku ve Temel Metinleri*, (Bursa: Alfa Aktüel, 2010).
- Sauron, Jean-Luc, 'Le Nouveau Rôle des Parlements Nationaux après le Traité de Lisbonne', *Gazette du Palais*, 19 Haziran 2008.
- Sauron, Jean-Luc, *Comprendre le Traité de Lisbonne*, (Paris: Gualino, 2007).
- Schild, Joachim, 'La France, l'Allemagne et la Constitution Européenne: Un Bilan Mitigé, Un Leadership Contesté', *Note du Cerfa*, 10 Mart 2004.
- Selçuk, Engin, 'Anayasasını arayan Avrupa: Avrupa Anayasal Antlaşma Tasarısı Üzerine', *Hukuk ve Adalet*, Sayı: yaz, 2004.
- Snell, Jukka, 'European Constitutional Settlement', An Ever-Closer Union, and the Treaty of Lisbon: Democracy or Relevance?', *European Law Review.*, Ekim, 2008.
- Tekinalp, Ünal, *Avrupa Birliği Hukuku*, 2. Baskı, (İstanbul:BETA, 2000).

Tezcan, Ercüment, *Avrupa Birliği Kurumlar Hukuku*, 2. Baskı, (Ankara, USAK, 2005).

Tezcan, Ercüment, 'Avrupa Birliği Anayasa Taslağı Ve Öngördüğü Yenilikler', <http://www.stradigma.com/turkce/eylul2003/index.html>, (erişim tarihi; 19.09.2010.)

Witte, Floris de, 'The European Judiciary after Lisbon', *Maastricht Journal*, Sayı:1, 2008.

Çin, günümüzün yükselen gücüdür. Bu güç, gün geçtikçe ekonomiden siyasete her alanda kendisini daha belirgin bir şekilde göstermektedir. Pek çok uzmana göre, “uyuyan dev artık uyanmış”; süper güç olma mücadelesinde ABD'ye karşı önemli bir rakip haline gelmiştir. Buna karşın Türkçe literatürde Çin üzerine yapılan araştırmaların oldukça sınırlı olduğu görülmektedir. Bu bağlamda alandaki boşluğu doldurmak adına Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu (USAK) üzerine düşen sorumluluğu yerine getirmeye devam etmektedir.

380 sayfa
978-605-4030-24-8

USAK YAYINLARI
USAK YAYINLARI

STRATEJİK AÇIDAN ÇİN
Hasan Bilgin

ULUSLARARASI STRATEJİK ARAŞTIRMALAR KURUMU
USAK, AYTEN SOKAK, No: 21 MEBUSEVLERİ, TANDOĞAN, ANKARA
TEL: 0312 212 28 86 FAKS: 0312 212 25 84 WWW.USAK.ORG.TR